

هزار و یک شب

جلد اول

ترجمه

عبداللطیف تسوجی تبریزی

انتشارات هرمس

با همکاری

مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدنها

انتشارات هرمس (وابسته به مؤسسه شهر کتاب)

تهران، خیابان ولی عصر، بالاتر از میدان ونک، شماره ۱۳۳۷ - تلفن: ۸۷۹۵۶۷۴

با همکاری

مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدنها: تهران، خیابان شهید لویسانی، پلاک ۹۱ - تلفن ۲۲۰۶۶۳۷-۹

هزار و یک شب

ترجمه: عبداللطیف تسوجی تبریزی

طرح جلد: واحد گرافیک هرمس

چاپ اول: ۱۳۸۳

تیراژ: ۱۰۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
همه حقوق محفوظ است.

هزار و یک شب

[الف لیله و لیله، فارسی]

هزار و یک شب / ترجمه عبداللطیف تسوجی تبریزی. - تهران:

هرمس، مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدنها، ۱۳۸۳.

جلد اول سیزده + ۱۱۲۹ ص و جلد دوم هشت + ۱۱۹۹ ص.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. داستانهای عربی. الف. تسوجی تبریزی، عبداللطیف، قرن ۱۳ ق..

مترجم، ب. عنوان، ج. عنوان، الف لیله و لیله.

۸۹۲/۷۳۳۴

PJA ۳۴۴۸/۱۱

م ۸۳-۳۰۸۹۲

الف ۱۳۸۳

شابک X - ۷۱۰۰ - ۴۰ - ۹۶۴ (ج ۱) (vol 1) - ISBN 964-7100-40-X

شابک A - ۷۱۰۰ - ۴۱ - ۹۶۴ (ج ۲) (vol 2) - ISBN 964-7100-41-8

شابک E - ۷۱۰۰ - ۴۲ - ۹۶۴ (دوره) (set) - ISBN 964-7100-42-6

یادداشت ناشر

هزار و یک شب، علاوه بر اینکه برای مردم جهان از افراد عامی کوچه و بازار تا سرآمدان فرهنگی و شخصیت‌های بزرگ علم و ادب به یکسان جاذبه دارد، از چند جهت برای مردم ایران اهمیت ویژه دارد.

اول اینکه هزار و یک شب یا الف لیله و لیله یک اثر شرقی و به طور اخص ایرانی است که فرآورده میراث فرهنگی هند، ایران و عرب است و از تلفیق قصه‌ها و افسانه‌ها و عناصر مختلف فرهنگی این هرسه قوم در دوران کهن و دوره میانه یا قرون وسطی برآمده است.

ثانیاً علاوه بر داستان اصلی آن یعنی سرگذشت شهریار، شاه‌زمان، شهرزاد و دنیا زاد تعداد زیادی از داستانهای دیگر این کتاب صددرصد ایرانی است. همچنین نام شماری از شخصیتها ایرانی است و رخدادگاه بعضی قصه‌ها شهرهای ایران: شیراز، خراسان، اصفهان و ... است و رسوم و مراسم و حتی اعیاد ایرانی در آنها رواج دارد، همچنین صدها واژه فارسی در متن الف لیله و لیله هست که در متون دیگر به کار نرفته است.

از این انگیزه‌ها و جهات ملی و سرزمینی که بگذریم ترجمه درخشان تسوجی و تأثیر سرنوشت‌ساز و پردامنه آن بر زبان، نگارش، و ادبیات فارسی در قرن بیستم یکی از مهمترین انگیزه‌های دوست داشتن این اثر برای کتاب‌خوانان ایرانی است.

میرزا عبداللطیف تسوجی تبریزی از فرهیختگان ادیب و هنرمند ایرانی در

قرن نوزدهم میلادی یعنی در اواخر حکومت قاجار به دعوت کامران میرزا، فرزند عباس میرزا برای ترجمه الف لیله و لیله به تهران فراخوانده شد که این فراخوان در حقیقت به جنبش پردامنه ادبی بخصوص در زمینه زبان و ادبیات فارسی انجامید، زیرا تسوجی با کتابی سروکار پیدا کرده بود که در ترجمه آن از زبان مرده و منجمد قاجاری هیچ کاری برنمی آمد. این زبان برای هزار و یک شب ناتوان بود. بنابراین تسوجی در ترجمه الف لیله و لیله به اختیار یا بی اختیار به زبان واقعی خود، زبانی برکنار از تملق، تکلف، ترس و طمع رجوع کرد و این ترجمه نهضتی پردامنه را در ادبیات فارسی در قرن بیستم کلید زد.

هزار و یک شب در آخرین سالهای قرن نوزدهم در مطبعه‌ای در تبریز چاپ سنگی شد و در زمره نخستین کتابهای چاپی فارسی قرار گرفت و از آن زمان تاکنون بارها توسط ناشران بسیار چاپ و منتشر شده است. اما بیشتر این چاپها که از روی نسخه‌های یادشده صورت گرفته است، خالی از غلطهای چاپی و تصحیفها (غلط خوانی‌ها) نیست که بعضی از آنها مایه آزار خواننده می‌شود و برخی از این اغلاط و دگرخوانی‌ها یا به کلی معنای متن را دگرگون و یا دریافت آن را ناممکن می‌کنند.

در انجام این مهم همکاران واحد ویرایش پس از مطابقت نسخه‌های چاپی هزار و یک شب (از جمله علی اکبر علمی، ۱۳۳۷، گوتنبرگ ۱۳۳۷، نشر دانش نو ۱۳۵۶) و در موارد لازم سنجش متن با چاپهای عربی الف لیله و لیله سعی فراوان کردند که کتابی با خطاهای هرچه کمتر به دست تولید بسپارند.

همچنین ترجمه عبارات عربی اعم از آیات و احادیث تا ضرب‌المثل‌ها و تکیه کلام‌ها در جلو عبارت در کمان (...) آورده شد و سعی شد هر جا که ابهامی در متن هست و توضیح آن به فهم بهتر متن کمک می‌کند، در پانویس توضیح داده شود.

کودکان افسانه‌ها می‌آورند درج در افسانه‌شان بس سر و بند
 هزلها گویند در افسانه‌ها گنج می‌جو در همه ویرانه‌ها
 مثنوی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل سير الماضين عبرة لمن اعتبر و تذكرة لمن اراد أن يتذكر
 والصلوة والسلام على محمد خير البشر و آله شفعاء المحشر.
 اما بعد پوشیده نماناد که حکیمان را رسم و آیین چنین است که گاهی به
 رسم افسانه سخن گویند و گاهی از زبان دد و دام حدیث کنند و مقصود از
 آن همه، پند گفتن و حکمت آموختن است. ولی این حیلت به کار برند که
 عامه طباع را به گفته ایشان رغبت افتد و به رأی افسانه بخوانند و به آسانی
 یاد گیرند. پس از آن در او تأمل کرده به ذخایر نفیس حکمت و گنجهای
 شایگان تجربت دست یابند، چنانچه قدوة الادبا و زیدة الحکما مؤلف الف
 لیلة و لیله نیز بدین نمط سخن رانده و عجایی چند از احوال پیشینیان و
 غرایبی چند به عنوان افسانه از زبان جانوران یاد کرده و اشعار نغز و لطایف
 نیکو ایراد نموده که مطایباتش ندما را به کار آید و اشعارش ادبا را بلاغت
 افزاید و بدین سبب خاص و عام به خواندن و شنودنش رغبتی تمام دارند. اما
 چون فهم لغت عرب به ارباب فضل و ادب اختصاص داشت و تا زمان دولت
 و عهد سلطنت محمدشاه غازی کسی به ترجمه فارسی این کتاب بلاغت
 نصاب نپرداخته بود که همه کس بهره یاب توانند شد، بنابراین برادر بلندآختر
 پادشاه «بهمن میرزا» بهین فرزند ولیعهد مغفور عباس میرزا

آن که با خسرو گیتی ز دو سو هم‌گهر است
 مایهٔ مجد و نوازندهٔ اهل هنر است
 پادشازادهٔ عادل عضد دولت و دین
 که پسندیدهٔ خصال است و ستودهٔ سیر است

بنده ضعیف «عبداللطیف الطسوجی التبریزی» را به پیشگاه خلاق پناه خواسته، فرمودند که این نسخه بدیع را از تازی به فارسی که خوشترین لغات است، بیاور و افصح الشعرا بلغ الفصحی ملک الکلام «میرزا سروش» را فرمودند که به جای اشعار عربیه شعر فارسی از کتب شعرا مناسب همان مقام بنویسد و هر شعری که به قصه‌ای منوط و به حکایتی مربوط باشد، مضمون آن را خود انشا نماید. بندگان آستان کمر طاعت بر میان بسته خدمت را آستین برزدیم. امید که به عون الله و توفیق این خدمت به پایان رسد و پذیرفته درگاه گردد.

در سنه ۱۲۶۱ هجری قمری در تبریز ترجمه شده.

فهرست

۳	 حکایت شهریار و برادرش شاهزمان
۸	 حکایت دهقانی و خرش
۱۳	 حکایت بازرگان و عفريت
۱۴	 حکایت پير و غزال
۱۷	 حکایت پير دوم و دو سگش
۲۰	 حکایت پير و استر
۲۱	 حکایت صياد
۲۵	 حکایت ملک يونان و حکيم رويان
۲۸	 حکایت ملک سندباد
۳۰	 حکایت وزير و پسر پادشاه
۳۵	 باقي حکایت صياد
۴۸	 حکایت حمال با دختران
۶۲	 حکایت گدای اول
۶۶	 حکایت گدای دوم
۷۸	 حکایت گدای سوم
۸۳	 حکایت بانو و دو سگش
۸۹	 حکایت دختر تازیانه خورده
۹۶	 حکایت غلام دروغگو
۱۰۱	 حکایت نورالدين و شمس الدين
۱۳۵	 حکایت خياط و احبب و يهودی و مباشر و نصرانی
۱۴۰	 حکایت نصرانی
۱۵۳	 حکایت مباشر
۱۵۴	 حکایت بازرگان و زرباجه
۱۶۲	 حکایت طبيب يهودی

۱۶۹	قصه عاشق و دلاک
۱۸۱	حکایت شیخ خاموش و برادرانش
۱۸۴	حکایت اعرج
۱۸۷	حکایت بقیق
۱۹۰	حکایت کور
۱۹۳	حکایت آعور
۱۹۵	حکایت بی گوش
۲۰۲	حکایت لب بریده
۲۱۰	حکایت دو وزیر
۲۴۲	حکایت ایوب و فرزندان
۲۴۶	حکایت صواب، غلام اول
۲۴۷	حکایت کافور، غلام دوم
۲۶۶	حکایت ملک نعمان و فرزندان او شرکان و ضوء المکان
۴۰۰	حکایت تاج الملوک
۴۱۰	حکایت عزیز و عزیزه
۴۷۵	باقی حکایت ضوء المکان
۵۰۶	حکایت عاشق حشیش کشیده
۵۱۶	حکایت خیانت اعرابی
۵۲۳	حکایات حیوانات
۵۳۲	حکایت شبان و فرشته
۵۳۵	حکایت مرغابی و سنگ پشت
۵۳۸	حکایت روباه و گرگ
۵۴۳	حکایت باز و کبک
۵۴۹	حکایت موش و سموره
۵۵۰	حکایت کلاغ و گربه
۵۵۱	حکایت روباه و کلاغ
۵۵۱	حکایت موش و کبک
۵۵۳	باقی حکایت روباه و کلاغ
۵۵۴	حکایت شاهین و پرندگان
۵۵۴	حکایت گنجشک و عقاب
۵۵۵	حکایت خارپشت و قمری

۵۵۷	 حکایت بوزینه و دزد
۵۵۸	 حکایت جولا
۵۵۸	 باقی حکایت بوزینه و دزد
۵۵۹	 حکایت گنجشک و طاووس
۵۶۱	 حکایت علی بن بکار و شمس النهار
۶۰۴	 حکایت ملک شهرمان و قمرالزمان
۷۱۹	 حکایت نعمت و نعم
۷۴۰	 باقی حکایت قمرالزمان
۷۴۵	 حکایت علاءالدین ابوالشامات
۸۰۰	 حکایات کریمان
۸۰۰	 حکایت حاتم و ذوالکراع
۸۰۱	 حکایت کرم معن بن زائده
۸۰۳	 حکایت تسلط اعراب بر اندلس
۸۰۵	 حکایت هشام و کودک
۸۰۷	 حکایت ابراهیم بن مهدی و مأمون
۸۱۳	 حکایت ارم ذات العباد
۸۱۸	 حکایت اسحق موصلی و مأمون
۸۲۳	 حکایت زبال و خاتون
۸۲۸	 حکایت محمد جواهر فروش و دختر یحیی برمکی
۸۴۴	 حکایت انبان علی عجمی
۸۴۷	 حکایت هارون و کنیزک
۸۴۹	 حکایت جوان کریم
۸۵۳	 حکایت کرم جعفر برمکی
۸۵۴	 حکایت هارون الرشید و ابو محمد تنبل
۸۷۰	 حکایت کرم یحیی برمکی
۸۷۳	 حکایت کرم برامکه
۸۷۶	 حکایت مضرت شراب
۸۷۷	 حکایت علی بن مجدالدین و کنیزک
۹۰۷	 حکایت جُبیر بن عُتیر و نامزدش
۹۲۰	 حکایت خداوند شش کنیز
۹۳۰	 حکایت بدیهه گویی ابونواس

- ۹۳۴ حکایت بخشش سگ
- ۹۳۶ حکایت عیار جوانمرد
- ۹۳۸ حکایت سه واقعه عجیب
- ۹۴۱ حکایت عیار و اقرار او
- ۹۴۲ حکایت علامه‌الدین و دزد
- ۹۴۳ حکایت ابراهیم بن مهدی
- ۹۴۷ حکایت زن صدقه‌دهنده
- ۹۴۸ حکایت عابد و فایده صدقه
- ۹۵۰ حکایت ابو جستان زیادی
- ۹۵۲ حکایت کرم گوهر فروش
- ۹۵۳ حکایت خواب عجیب
- ۹۵۴ حکایت مطابقت دو خواب
- ۹۵۶ حکایت عشق به خرس
- ۹۵۹ حکایت اسب آبنوس
- ۹۸۴ حکایت وَرْدُالاکام و اِنْسُالوجود
- ۱۰۰۴ حکایت هارون و ابونواس
- ۱۰۰۵ حکایت کنیز و خواجه
- ۱۰۰۶ حکایت تأثیر عشق
- ۱۰۰۸ حکایت دو همدرس
- ۱۰۰۹ حکایت مُتَلَبِّس شاعر
- ۱۰۱۰ حکایت هارون الرشید و زبیده
- ۱۰۱۱ حکایت هارون الرشید و شعرا
- ۱۰۱۳ حکایت مُصَغَّب و عایشه
- ۱۰۱۴ حکایت ابوالأسود
- ۱۰۱۴ حکایت مضرت نهوشیدن راز
- ۱۰۱۵ حکایت خر ابله
- ۱۰۱۶ حکایت حاکم بامرالله و مهماندارش
- ۱۰۱۷ حکایت انوشیروان و دختر دهاتی
- ۱۰۱۹ حکایت مکافات عمل
- ۱۰۲۰ حکایت تدبیر زن
- ۱۰۲۱ حکایت کرم یحیی برمکی

۱۰۲۲		حکایت امین و کنیز جعفر
۱۰۲۳		حکایت سعید بایلی و برامکه
۱۰۲۴		حکایت معجزه دانیال
۱۰۲۵		حکایت پاداش طبابت
۱۰۲۶		حکایت عَمَر و صاحبان خلق نکو
۱۰۲۹		حکایت اهرام مصر
۱۰۳۱		حکایت دزد مفیون
۱۰۳۲		حکایت تقسیم جایزه
۱۰۳۴		حکایت خلیفه زاده پرهیزگار
۱۰۳۸		حکایت آموزگار کم عقل
۱۰۴۰		حکایت ثبوت حماقت آموزگار
۱۰۴۱		حکایت آموزگار نادان
۱۰۴۲		حکایت تأثیر کتاب
۱۰۴۳		حکایت عبداللّٰه مغربی
۱۰۴۵		حکایت عُذّی بن زید
۱۰۴۷		حکایت دِعْبِل خُزاعی
۱۰۴۹		حکایت اسحق موصلی و مغنیه
۱۰۵۳		حکایت اول عشاق
۱۰۵۵		حکایت دوم عشاق
۱۰۵۶		حکایت سوم عشاق
۱۰۵۸		حکایت عاشق معصوم
۱۰۶۲		حکایت ابوعیسی و قرّة العین
۱۰۶۸		حکایت امین و کنیزک
۱۰۶۹		حکایت تأثیر شعر
۱۰۷۰		حکایت عجوز
۱۰۷۰		حکایت مونس کنیز
۱۰۷۱		حکایت گفتار زن
۱۰۷۱		حکایت علی مصری
۱۰۸۸		حکایت عجوز پرهیزگار
۱۰۹۰		حکایت کنیز بی نظیر